
کتاب احمد یا مسائل الحیات

به ضمیمه ترجمه قانون اساسی دولت ژاپون

عبدالرحیم طابوف

فراغ از معتمد ذوقلی

تهران ۱۳۹۴

ترجمه قانون اساسی دولت ژاپون

تذکره اساتید و نویسندگان

تاریخ و ضوابط اعلام اصول ۹۶، ۱۱، ۸

تذکره در ضوابط ۱۹۷، ۱۲۶۵

کتاب احمد یا مسائل الحیات

ترجمه و ترمیمه ترجمه قانون اساسی دولت ژاپن

نویسنده: عبدالرحیم طالباف (طالبوف)

مترجم: فرامرز معتمد دزفولی

طرح جلد: دکتر پزشکی

صفحه آرایشی: علی اصغر خرمشاهی

چاپ و صحافی: کتابخانه

چاپ اول: ۱۳۹۴

تعداد: ۱۰۰۰

بها: ۹۵۰۰ تومان

حق چاپ و نشر محفوظ است.

تلفن: ۲۲۵۴۰۳۱۷-۲۲۵۶۰۹۸۳

فهرست مطالب

- مقدمه..... ط
- یادداشت ناشر..... س
- ۱ - سی زندگی: محبت و معاونت بشر است..... ۱
- ۲- احمد مدنی عالییه را تمام کرده و مهندس خوبی شده..... ۳
- ۳- اثر این همه بیفایه تعلیم در دل جماد ایرانی..... ۵
- ۴- از اخبار جدید، پیرامون کشف عنصر رادیوم..... ۹
- ۵- چگونه کشف رادیوم این معجزات ما را برهم میزند..... ۱۱
- ۶- مختصری پیرامون تولید برق و تجارت از رادیوم..... ۱۳
- ۷- در خصوص ذیروح..... ۱۷
- ۸- فایده رادیوم برای عالم تمدن و انسانیت چیست..... ۱۹
- ۹- شگفتی‌های جهان آفرینش که به وسیله علم بر آشکار شده..... ۲۳
- ۱۰- جنگ و جستجوی منافع از خصوصیات قدیم انبی بشر و طبیعی اوست..... ۴۳
- ۱۱- در پیرامون روابط بین‌الملل و مفهوم جدید جنگ و حقوق..... ۴۷
- ۱۲- در معنی و توضیح کلمات نوظهوری چون حق و حقوق و قانون..... ۵۷
- ۱۳- در معنی آزادی و اینکه آزادی مقدمه چیزی نیست بلکه آزادی برای آزادی است..... ۷۱
- ۱۴- پیرامون آزادی عقاید، آزادی قول و آزادی مطبوعات..... ۷۵
- ۱۵- در بیان مشروطیت و سلطنت مطلقه و ظالمه..... ۸۵
- ۱۶- پیرامون دو فرقه کنسرواتور و لیبرال..... ۹۵
- ترجمه قانون اساسی دولت ژاپون..... ۱۰۷

- ۱۰۷..... قسمت اول در خصوص امپراطور
- ۱۰۸..... قسمت دوم در حقوق تبعه زاپون
- ۱۱۱..... قسمت چهارم در حقوق وزرا
- ۱۱۲..... قسمت پنجم در باب عدلیه و قضات
- ۱۱۳..... قسمت ششم در باب مالیات

www.ketab.ir

مقدمه

میرزا عبدالرحیم طالبوف تبریزی (۱۲۵۰-۱۳۲۸ قمری و ۱۲۱۲-۱۲۸۷ شمسی) از مدافعان مشهور اواخر قاجاریه است. طالبوف به همراه همگانش شورش عصری هستند که آن را در مشابَهت و سرمشق‌گیری عصر روشنگری اروپا، عصر روشنگری ایرانی می‌نامیم. عصری که پس از نخب‌میزن و بارویی‌ها و مواجهه با غرب برای ایرانیان به همت دردمندان و مسوران آنان این دوره شکل می‌یابد و راه به انقلاب مشروطه می‌برد.

در نگاه سریع به زیست و زندگی طالبوف درمی‌یابیم که او پس از تولد در تبریز در شانزده سالگی برای تحصیل روانه تفلیس شد پس از آن برای کار و اشتغال به ایالات داغستان رفت و تا پایان عمر غیر سفر به ایران و حج و نیز مداوای چشم در اروپا ساکن آن سامان بود. تعلیم در مدارس جدید تفلیس و حضور در فضای فکری اجتماع نسبتاً آزاد آنجا موجب پرورش روحیه آزاد اندیشی وی شد. فراگیری و آشنایی وی با زبان روسی مجرای شدت آن زبان با متفکران عصر روشنگری اروپا چون ولتر و روسو آشنا گردد. چنانچه بعدها دست به ترجمه‌هایی در این زمینه از زبان روسی - هیئت فلاماریون (در نجوم) و اندرزنامه مارکوس اورولیوس به زبان فارسی زد. دریافت او از مبانی علوم

طبیعی و فلسفی به وی دیدی عقلانی و بینشی قانون‌مند از جهان و هستی داده بود. از نخستین آثار وی به خوبی این روحیه و رویکرد در ترویج علم جدید دیده می‌شود. کتاب احمد یا سفینه طالبی حاصل همین توجه است. این کتاب در سه جلد (جلد سوم کتاب حاضر) بر اساس کتاب «امیل»، ژان ژاک روسو و به تقلید او در تعلیم و تربیت کودک ایرانی نوشته شد. امید و شوقی بر بالیدن کودک ایرانی با تربیت جدید بر مبنای دانش و ارزش‌های عصر نو و روزگار عصر روشنگری. جلد اول و دوم این اثر شباهتی به دائرة المعارف‌های علمی نوجوانان امروزی دارد. «صفت‌ها» و گفتگوهایی که سلسله‌وار میان پدر و فرزندان پیرامون مسائل و موضوعات متنوع پیش می‌آید و پدر شروع به توضیح و معرفی علم آن مسئله یا مورد برای آنها می‌نماید. طالبوف در این کتاب‌ها به معرفی علم رانندگی به زبان ساده و نزدیک به زبان عامه می‌پردازد. او هدف خود را «سازمانده کتاب اینگونه آورده «انسان، آن روز انسان شد و تکلیفات الهی بر او آن وقت وارد گشت که لفظ چون و چرا گفتن و ماهیت هر چیزی را جست‌وجو کرد. طفل چون بدنیا می‌آید شروع به پرسیدن و جواب می‌کند. اگر معجزین و مریبان او دانا باشند و حقایق هر چیزی را به او خاطر نشان کنند نهال انسانیت در دل او سر می‌زند اما اگر مریبان جاهل داشته باشد «سوزن در جسم دانش و تازیانه بر روی خنک طلب آن زده و چشم بصیرتش را کور می‌سازد. طالبوف از سوزن و تازیانه می‌نماید». (ص ۲) طالبوف در ادامه با اظهار کشف از وضعیت آموزش در ایران و اینکه حتی این وضعیت به گونه‌ای است که: «در تعلیمات ابتدائیه راه سؤال را نیز بر روی اذهان کودکان

۱- طالبوف تبریزی، عبدالرحیم، سفینه طالبی یا کتاب احمد، اسلامبول، مطبعه اختر، ۱۳۱۱.

می‌بندند» کتابی نگاشته به جهت ملت خواهی، بعنوان سؤال و جواب از زبان اطفال در لباسی که متعلمان را بکار آید و مبتدیان را بصیرت فزاید شاید بدین واسطه ذهن ابنای وطن در ابتدای تعلیم فی الجمله باز و روشن شده، در آتی از برای فنون عالیه مستعد شوند. (ص ۳)

ما در جلد سوم کتاب احمد که مسائل الحیات نیز نام دارد و در سال ۱۳۲۴ قمری سالی قبل از مشروطیت به نگارش و چاپ می‌آید ادامه همین گفتگوها را می‌بینیم. اما اکنون احمد - این فرزند موهومی وی - بررگ سنده است و مایه افتخار و روشنی چشم پدر است او در «مدرسه عالی» رفت و تحصیل خود را تمام کرده و مهندس خوب شده و در حفظ رسوم وطن برانستی ابرار عشق و کفایت می‌کند.

زبان اثر پیچیده تر بر رویکردی اجتماعی و فلسفی تر دارد. احمد این بار به جای پدر از کشفیات جدید علم و عنصر رادیوم و اشعه ایکس سخن می‌گوید. اینکه از این کشفیات انقلابی در تلقی علم سنتی و مفهوم ماده افتاده که علم پیشینیان را به اساطیر مبدل می‌کند و «اساس معلومات اولی ما را بر هم می‌زند» در همین گفتگوهاست که به پاره‌ای از ابهامات و شبهات پاسخ می‌دهد که آیا این فیزیک و شیمی جدید است که این همه جنگ و خون‌ریزی به پا کرده و یا عیب ایراد از جای دیگر است؟

از دیگر اشاره‌های طالبوف به علم در نقشی است که شگفتی‌های جهان را بر ما مکشوف می‌کند و امکان‌ها و دانسته‌هایی که بواسطه دانش و وسایل جدید بر ما عرضه می‌شوند و «ما را به یک وجود واجب غنی با لذات می‌نماید... و ناظم و مدبر این بساط عظیم و دستگاه کبیر را» اشاره می‌کند. و اینچنین کتاب احمد راه به رویکردی می‌برد که به

هم‌نشینی علم جدید و خداشناسی در صورت ناظم طبیعت و هستی دعوت می‌کند.

این هم‌نشینی‌های مفهومی را ما در حوزه‌های دیگری نیز می‌بینیم چنانکه تلاش برای دنیا و معاش را در کنار خداشناسی می‌نشانند و به مفهوم‌پردازی و آشناسازی‌های جدیدی برای مخاطب ایرانی دست می‌نند: «پس ما حاصل آنچه تاکنون گفتیم این است که اگر تحصیل معاش واجب است، وجود نیست. اگر وجود نیست، حیات نیست. و در نبودن حیات، حقوق خودشناسی و خداشناسی از ما معدوم است. در این صورت حفظ و تحویل معاش واجب، تحصیل معاش واجب و دفع موانع از او واجب». چنانچه در همین راستا و به این صورت به طرح مفاهیم جدیدی چون «بریت» و «حقوق» در دنیای جدید دست می‌زند که ایرانی از آن اطلاع ندارد. در ادامه به در معنی کلمات نوظهوری چون حقوق و قانون و آزادی» ایرانی و رابطه این دو همت می‌گمارد و باز پاره‌ای از کره‌های ذهنی مخاطب ایرانی را که شاید گمان می‌برد آزادی همان از بند گسیختن و بی‌عصمتی و است را پاسخ می‌دهد. همان‌گونه که گفتیم طالبوف در تلاش است که با هم‌نشینی مفاهیم سنتی با مفاهیم جدید به سنتزی نو در زبان و ذهنیت ایرانی برسد. او همچون منتسکیو «صدای جماعت را صدای خدا» می‌نامد. قانون را برای ایرانی دوا یا زنجیر جنون می‌نامد. در مقایسه و شناسایی سلطنت مطلقه و مشروطه برمی‌آید و برتری‌های دومی را بر اولیه نشان می‌دهد و ایرادات آن حکومت را که جامعه او بر سلطنت مطلقه بنا شده شرح می‌دهد. از احزاب در انگلستان و کارکردشان می‌گوید. فرقه‌های سیاسی و مکتبی را چون لیبرال، محافظه کار، سوسیالیست، سوسیال دموکرات

و آنارشیست و رادیکال و جمهوری طلب را تا حدودی شرح بسط می‌دهد و تفاوت‌هایشان را نشان می‌دهد و پیوسته چشم و قماش در مقایسه وضعیت سلطنت ایران است نظریه مشروطیت سلطنت را به خوبی شرح و بسط می‌دهد و تفاوت‌هایش را با سلطنت مطلقه توضیح می‌دهد و این خود علامتی از آشنایی و آمادگی نظری مخاطبان طایبوف و مطالعه‌کنندگان آثارش برای درخواست مشروطیت و مشروطی‌خواهی در سال بعد حکایت می‌کند.

نهایتاً غالبون رجمه‌ای از قانون اساسی دولت ژاپن را که به وضعیت آن روز ایران نزدیک است را در انتهای کتاب می‌آورد شاید که «هر ایرانی وطن دوست و سلطان پرست در یابد که معنی قانون و نفوذ قانون به تهذیب اخلاق مردم چیست و چگونه است» و بداند: که هر جا قانون نیست در آن ملک سعادت و بیکاری نیست».

این اثر را در ادامه طرح و تشریح «تاریخ اندیشه جدید ایرانی» به صورتی کامل برای علاقمندان عرضه می‌شود. هدف یافتن قطعات و پازل‌هایی است که ما را به چگونگی تولد اندیشه مدرن ایران راه می‌دهد و یاری‌کننده ماست در بازخوانی ذهنیت معاصر ایرانی.

رویکرد پدیدارشناسانه‌ی اتخاذ شده در این پررزه و طرح دعوتی است به تعلیق اندیشه‌ها و پیش‌فرض‌های امروزمین و مواجهه دوباره با میراث تجدد ما.

میراثی نه در ارثیه میراث‌داران سنتی، و نه پاره پاره و مثله شده. دعوت ما همچون هوسرل که دعوت به اشیاء است، دعوت به متون است و بازخوانی دوباره آنها. مواجهه‌گر و یکپارچه و در کلیت خود. همانگونه که آمد این اثر با حذف بخش‌هایی از آن همراه خلاصه‌ای از

دفترهای اول و دوم کتاب احمد توسط باقر مؤمنی در سال ۱۳۵۰ به چاپ رسیده. این اثر اکنون به صورت کامل و براساس نسخه شماره مجلس به عرضه و چاپ می‌آید. سپاس من نخست از نشر شیرازه و مدیر مسئول محترم زیبا جلالی نائینی و پس از آن دستاوردکاران دیگر نشر و نیز از زحمات و خدمات بی‌مزد و منت خانم اعظم اقتصاداریان و مرضیه ابراهمی در طی حروف‌چینی و تایپ اثر می‌باشد.

اسفند ۱۳۹۲

فرامرز معتمد دزفولی